

A KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPAI NÉMET KISEBBSÉGEK KITELEPÍTÉSE A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN

R. S Ü L E A N D R E A

A II. világháborút követően – különösképpen Közép- és Kelet-Európában – megerősödtek a "tisztá" nemzetállamok kialakulására irányuló törekvések, amelyeknek eszköze mindenekelőtt a nemzetiségi lakosság kitelepítése (esetleg lakosságcsere) volt. Ahol ez nem volt lehetséges, ott olyan retorziókat alkalmaztak, amelyek a kisebbségeket menekülésre kényszerítették. Ennek a II. világháború utáni kényszerű népvándorlásnak a legfőbb kárvallottjai a Közép- és Kelet-Európában élő német kisebbségek voltak. Egyes adatok szerint 9,68 millió németet telepítettek ki hazájából,¹ az otthon maradottak helyzetét pedig emberi és állampolgári jogkorlátozások nehezítették. Ezeknek a II. világháború utáni intézkedéseknek a következményei még hosszú ideig kísértettek; bonyolulttá tették ezeknek az országoknak nemcsak a belpolitikai, hanem a nemzetközi helyzetét is, és hatásuk² bizonyos területeken mind a mai napig érezhető.

Az I. világháború után kialakított nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer csődjében – számos egyéb ok mellett – szerepet játszott a német kisebbség magatartása és a II. világháború idején az egyes államok szétzúzásában betöltött szerepe. A kisebbségvédelmi rendszer tette lehetővé a fasiszta Németország számára, hogy a német kisebbséget úgy szervezhette meg és használhatta fel hódító céljaira, mint "saját kisebbségét", mint "ötödik hadoszlopát".³ A kép teljességéhez az is hozzátartozik, hogy Németország már a háború kezdetén eltért attól az elvtől, amely szerint minden nemzetiségnek joga van ott élni, ahová a történelem viszontagságai sodorták. Párhuzamosan azzal, hogy a német kisebbségeket egyes országokban hódító céljai érdekében használta fel, más területekről, a balti államokból, Besszarábiából, Bukovinából, Dobrudzsából, Bulgáriából és Észak-Olaszországból maga telepítette át a Harmadik Birodalomba az ott élő németeket. A háború vége felé, amikor Németország veresége biztosnak látszott, a megszállt területek kiürítésekor minél nagyobb számú un. népi németet (Volksdeutsch) igyekeztek Németországba evakuálni. Ennek során is többszázezer német nemzetiségű lakos hagyta el a délkelet-európai országokat.⁴

A kitelepítés mint a nemzetiségi kérdés háború utáni radikális "megoldásának" egyik lehetősége legkorábban a csehszlovák emigráns polgári körök programjában fogalmazódott meg. Úgy vélték, hogy a korábbi – szerintük nem túlságosan eredményes – asszimilációs politikát a nemzeti kisebbségek (németek, valamint magyarok) kitelepítésével váltják fel. Az egységes szláv-csehszlovák nemzeti állam megteremtésének tervét Eduard Beneš köztársasági elnök és a londoni emigráns kormány 1942–1943 fordulóján egészítette ki a német és magyar nemzetiségi lakosság kitelepítésének követelésével. A szövetséges nagyhatalmak – ezzel vélték garantálni Csehszlovákia jövőbiztonságát – a szudétanémetek háború utáni kitelepítéséhez elvi hozzájárulásukat adták, a magyarok kitelepítéséhez azonban ebben az időszakban csak a Szovjetunió támogatását sikerült megszerezni (1943. december).

Az antifasiszta nagyhatalmi koalíció megbeszélésein, illetve levelezésében a háború utáni nemzetközi méretű népmozgás kérdése akkor kezd határozottabb formát öltetni, amikor 1944 folyamán előbb a londoni lengyel emigráns kormány,⁵ majd szeptember 27-én a lublini Lengyel Nemzeti Fel-szabadítási Bizottság jegyzékben fordult a szövetséges nagyhatalmakhoz: hozzájárulásukat kérve a németek háború utáni kitelepítéséhez: Lengyelország esetében ugyanis nem csupán az 1937-es határokon belül élő németek sorsáról volt szó, hanem

a háború végével Lengyelországhoz csatolandó, korábbi német területeken élőkéről is. A szövetséges nagyhatalmak – mindenekelőtt a határ változtat, ásókra tekintettel – Lengyelország esetében is hozzájárultak a németek kitelepítéséhez, és ezt összekapcsolták a Szovjetunió nyugati – a II. világháború előtt Lengyelországhoz tartozó – területén élő lengyel lakosság Lengyelországba településével. "... a Szovjet Kormány és Őfelsége Kormánya együttesen kötelezettséget vállalnának egymással szemben és Lengyelországgal szemben aziránt, hogy ... megvalósítják a német lakosság áttelepítését Lengyelországból, s ezen belül a Lengyelországhoz csatolandó német területekről is; és ... összeegyeztetik a Lengyelország és a Szovjetunió közti lakosságcsere módozatait, valamint az ezen államok állampolgárainak hazatelepítése során követendő eljárásokat."⁶ Churchill 1944.február 20-án kelt, Sztalinhoz címzett üzenete egyértelműen azt szorgalmazza, hogy egész Lengyelországból telepítsék ki a németeket. Hasonlóképpen foglalt állást Roosevelt elnök Stanislaw Mikolajczykhoz írt 1944.november 17-i levelében, amelyben támogatta a nemzeti kisebbségeknek Lengyelországból való ki- és Lengyelországba való betelepítését,⁷ továbbá Stettinius amerikai külügyminiszter 1944.december 18-án⁸ közzétett nyilatkozata is.

A kitelepítéssel kapcsolatos konkrét intézkedéseket sürgették a lengyel emigráns kormány 1944.szeptember 27-i tézisei és memoranduma a lengyelországi németek kitelepítésének ügyében,⁹ valamint a csehszlovák emigráns kormány 1944.november 23-i memoranduma, amelyek azt tükrözik, hogy a II. világháború eseményeinek következtében minden csehszlovák és lengyel politikai párt és mértékadó politikai személyiség elfogadta és képviselte azt a nézetet, hogy ezeknek a népeknek a németekkel való együttélése egy közös hazában a jövőben lehetetlen. A háború és Németország fogalma összekapcsolódott a gondolkodásban, hiszen Németország harminc év alatt már másodszor taszította a világot háborús katasztrófába. Meg akarták akadályozni, hogy egy esetleges új háborús kísérlet során Németország más országok területén segítőtársakra számíthasson, és ezért minden külföldön élő németet vissza akartak telepíteni anyaországába.

A helyzetet azonban bonyolította, hogy a szövetséges nagyhatalmak nem foglaltak egyértelműen állást a német nép és ezen belül a német kisebbségek kollektív felelősségre vonásának kérdésében,¹¹ vagyis még utalást sem tettek arra vonatkozóan, hogy a németek milyen körét érintsék a kitelepítési intézkedések. Mindez elkerülhetetlenül felemás döntéseket eredményezett a német nemzetiségű lakosság kitelepítésével kapcsolatban. Csehszlovákia és Lengyelország számára azonban ennek aligha volt jelentősége, hiszen ez a két állam véglegesen elkötelezte magát a német kérdés "radikális megoldása" mellett, olyannyira, hogy nem sokkal a harcok befejezése után nagy ütemben megindult mind a két országból a németek kitelepítése. Szükségesnek látszott tehát, hogy a potsdami konferencián a szövetséges nagyhatalmak foglalkozzanak a kérdéssel; ellenőrizzék, illetőleg átmenetileg leállítsák a Németországba való tömeges beáramlást. A potsdami konferenciáról kiadott közlemény XIII. pontja a következőképpen intézkedik:

"Az értekezlet a németek Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországról való áttelepítésére vonatkozóan a következő határozatot hozta:

A három kormány minden vonatkozásban megvizsgálva a kérdést, elismeri, hogy a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon maradt német lakosoknak vagy egy részének Németországba történő áttelepítésére vonatkozóan intézkedéseket kell foganatosítani. Egyetértenek abban, hogy bármilyen áttelepítés történjék is, annak szervezeten és emberséges módon kell végbemennie.

Minthogy a németek tömeges visszatérése Németországba csak növelné azt a terhet, amely

már a megszálló hatóságokra hárul, úgy látják, hogy először a németországi Szövetséges Ellenőrző Tanácsnak kell tanulmányoznia ezt a problémát, különös figyelemmel arra, hogy ezeket a németeket arányosan osszák el valamennyi megszállási övezetben.

Ennélfogva utasításokat adnak az Ellenőrző Tanácsban részt vevő képviselőiknek, hogy amilyen gyorsan csak lehet, tájékoztassák kormányaikat afelől, milyen számban érkeztek már Németországba Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországról ilyen személyek, és közöljék, mennyi idő múlva és milyen számarányban történik további áttelepítés, figyelembe véve Németország jelenlegi helyzetét.

Erről a csehszlovák kormányt, a lengyel ideiglenes kormányt és a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságát egyidejűleg értesítik és felszólítják őket, hogy a német lakosság további kiutasításait függesszék fel mindaddig, amíg az illető kormányok megvizsgálják az Ellenőrző Tanácsban részt vevő képviselőik jelentéseit."¹²

A potsdami nyilatkozat e pontja annyiban okozott meglepetést, hogy Magyarországot is bevonták a kitelepítési akcióba, mégpedig annak ellenére, hogy Németország szövetségese volt. Másrészt 1945 augusztusa előtt Magyarországon gyakorlatilag nem került sor kitelepítésre. Igaz, a földosztás és a népbírói ítéletek hatására viszonylag nagy ütemben folyt a németek belső telepítése, de ez önmagában még nem indokolta volna, hogy a potsdami konferencián a lengyelországi és csehszlovákiai németek sorsával párhuzamosan kezeljék a magyarországi németek helyzetét. Valójában az ideiglenes magyar kormány kérte a németek eltávolítását a Szovjetunióhoz küldött 1945. május 26-i jegyzékében. Pontosabban szólva, a jegyzék nem általában a németek ellen lépett fel, hanem a fasiszta, hazaáruló németek kitelepítéséhez kérte a szövetséges hatalmak hozzájárulását. (Ezt bizonyítja többek között az is, hogy a magyar kormány a kitelepítendőek számát 200-250 ezer főben jelölte meg, és ez megközelítőleg megegyezett a Volksbund létszámával.) A potsdami konferencián tehát szovjet kezdeményezésre terjesztették ki a telepítési akciót Magyarországra. A Szovjetunió annál szívesebben támogatta az ezirányú magyar kérést, mivel már korábban elkötelezte magát Csehszlovákiának a magyarok kitelepítésére vonatkozó javaslatai mellett, és úgy vélte, a Magyarországról távozó németek helyére lehet betelepíteni a szlovákiai magyarságot.¹³

Mindez persze nem jelentette azt, hogy Magyarországon ne lettek volna olyan mértékadó politikai személyiségek vagy csoportok, amelyek a német nemzetiségű lakosság kitelepítése mellett szálltak síkra,¹⁴ de a hivatalos kormányprogram ezt a követelést nem tartalmazta. (Egyébként bizonyos magyar nacionalista körökben már a II. világháború éveiben is felmerült az egynemzetiségű Magyarország eszménye, és ezt nemcsak asszimilációval, hanem az asszimilációra nem hajlandó nemzetiségek kitelepítésével akarták megvalósítani.¹⁵) A háború után a magyar kormány többször is sikraszállt a kollektív büntetés ellen, elsősorban azért, mert féltő volt, hogy a németek tömeges kitelepítése maga után vonja a szomszédos országokban élő magyarsággal szembeni hasonló eljárást. A magyar kormány a potsdami nyilatkozat XIII.pontját, majd a Szövetséges Ellenőrző Tanács /a továbbiakban SZET/ 1945.november 20-i határozatát, amely lényegében rögzítette az egyes országokból kitelepítendő németek számát, mint a németek tömeges kiutasítására szóló felhívást értelmezte, és a kiutasítási rendelet preambulumban¹⁶ kifejezetten hivatkozik az 1945.november 20-i határozatra. Mindez arra utal – és a közgondolkodás máig sem mentes ettől a felfogástól –, hogy a kitelepítést a győztes hatalmak parancsának, felelőségének igyekeztek feltüntetni. Ugyanakkor az 12330/1945. ME.sz. rendelet, amely a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről intézkedik, meglehetősen radikális volt, és – mint a későbbiekben látni fogjuk – viszonylag keveseket vont ki a kitelepítés alól.

Ez az intézkedés gyökeres ellentétben állt a kormánynak korábbi, a kollektív felelősség elvét Hivatalosan elutasító álláspontjával.

A rendelkezésre álló dokumentumok alapján bizonyosnak látszik az is, hogy a szövetségesek potsdami konferenciáján a romániai és a jugoszláviai németek sorsa nem merült föl. Jugoszlávia nem is tett ilyen erőfeszítéseket (a német nemzetiség fasizálódott csoportjainak jelentős része ugyanis még a felszabadító harcok előtt elmenekült). Bár nemzetközi jóváhagyás nélkül, itt is sor került korlátozott mértékű kitelepítésre Szlovéniában és kisebb arányban Szlavóniában. Ebben az esetben azonban inkább arról van szó, hogy a partizánok működése siettette a már úton lévő németek menekülését, másrészt az itteni bírósági eljárások gyakran végződtek kiutasítással. Románia, amely a legyőzöttekhez tartozott, nem folyamodhatott a kitelepítéshez, bár ezt valószínűleg szívesen megtette volna a németek mellett más nemzetiségekkel is. A romániai és jugoszláviai németeket mindenekelőtt jogi korlátozásokkal és vagyonuk kisajátításával sújtották,¹⁸ de mindkét országból 1944 és 1945 fordulóján németeket deportáltak a Szovjetunióba. Mintegy 27-30 ezer jugoszláviai német¹⁹ és 60-75 ezer romániai népi német²⁰ vett részt a szovjet újjáépítésben. A visszatérőknek közel fele Ausztriában, illetve Németország valamelyik megszállási övezetében telepedett le.

A potsdami konferencián megnevezett három országból kitelepítendő németek számát a SZET – már említett – 1945. november 20-i határozata²¹ rögzítette, amely a következő adatokkal számolt:

Lengyelországból	3,5 millió
Csehszlovákiából	2,5 millió
Magyarországról	0,5 millió
<u>Ausztriából</u>	<u>0,15 millió</u>
Összesen:	6,65 millió

A terv szerint a kitelepítettek elhelyezése a következő megoszlást mutatta volna:

szovjet megszállási zóna:

2,0 millió Lengyelországból
0,75 millió Csehszlovákiából

angol megszállási zóna:

1,5 millió Lengyelországból

amerikai megszállási zóna:

1,75 millió Csehszlovákiából
0,5 millió Magyarországról

francia megszállási zóna: 0,15 millió Ausztriából

Összesen: 6,65 millió

A továbbiakban érdemes röviden áttekinteni, hogy a három említett országban hogyan bonyolították le a németek kitelepítését, ezek mennyire álltak összhangban a szövetséges nagyhatalmak és az illető országok korábbi nyilatkozataival, valamint a SZET november 20-i határozatával, a kitelepítettek száma hogyan viszonyul az előbbi adatokhoz. Annyit azonban előre kell bocsátani, hogy az egyes országokból kitelepítettek számára vonatkozóan pontos adatok nem állnak rendelkezésre. A kérdésre vonatkozó, hozzáférhető források adatai is jelentős eltéréseket mutatnak, még abban az esetben is, ha népszámlálási adatokra hivatkoznak. Ráadásul a különböző népszámlálások eredményei sem adnak támpontot, hiszen azok közül a németek közül, akik otthonukban maradtak, sokan nem merték magukat németnek vallani.

Csehszlovákiában meglehetősen gyorsan reagáltak a potsdami konferencia döntéseire. A köztársasági elnök 33/1945. sz. dekrétuma augusztus 2-i hatállyal megfosztotta

csehszlovák állampolgárságuktól a németeket és a magyarokat. (Viszonylag szűk réteget nem érintettek csak az intézkedések.) A dátum azt sugallja, mintha a csehszlovák hatóságoknak a potsdami határozat adta volna meg az alapot a német nemzetiségű lakosság jogfosztásához. A igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy a németek kitelepítése már jóval korábban megkezdődött. Párhuzamosan ezzel megindult a csehszlovákiai németek vagyonának kisajátítása, amely először az állam kezébe került, majd az 1945.május 19-i, június 21-i, október 24-i és október 25-i elnöki dekrétumok alapján elkobozták. Az 1945.október 18-i dekrétum pedig megszüntette a nemzetiségi – köztük a német – iskolákat.²²

A kitelepítéseket egy év múlva, 1946 őszén gyakorlatilag leállították. Ennek azonban elsősorban gazdasági okai voltak. Egy, a nem szláv lakosságról szóló 1947.január 27-i áttekintésből ugyanis kitűnik, hogy egyes iparvidékeken a kitelepítést kevésbé radikális módon hajtották végre, mivel egyes iparágak: az üveg-, a porcelan-, a hangszer- és a bizsugyártás, a textilipar, a szén- és uránbányászat tipikus szudéta²⁴-német²⁵ iparágaknak számítottak.

A kitelepítettek számáról pontos adatok nem állnak rendelkezésre. A csehszlovák külügyminiszter 1947.december 2-án a Nemzetgyűlés Külügyi Bizottsága előtt elmondott beszámolója a következő adatokat tartalmazta: "Összesen 2.256.000 személyt telepítettünk ki Németországba;²⁶ 1.464.000-et az amerikai zónába, 792.000-et a szovjet zónába." A tényleges szám azonban ennél minden bizonnyal jóval magasabb, egyes adatok²⁷ szerint eléri a 3 milliót. Ez a szám reálisnak látszik, ha figyelembe vesszük, hogy a külügyminiszteri beszámoló csak a "szervezett" kitelepítésben részt vevők számát tartalmazza, tehát nem veszi figyelembe az 1945 augusztusa előtt kitelepítetteket, és arról sem szabad elfelejtenni, hogy – csekély mértékben – 1947 decembere után is sor került kitelepítésekre, igaz ekkor már főleg Németországnak a szovjet megszállási övezetébe. Másrészt a csehszlovák hatóságok ezúton is igyekeztek bizonyítani, hogy a kitelepítés során a SZET határozataihoz tartották magukat, sőt annak 2,5 milliós keretét nem is érték el. A csehszlovákiai németek kitelepítése egyértelműen a népcsoport egészére vonatkozó intézkedés volt. Számos aktív ellenállási harcost és volt koncentrációs táboriglyot szintén hazájuk elhagyására kényszerítettek. Mintegy 80 ezer főnek "demokratikus múltja" miatt ugyan engedélyezték a Csehszlovákiában maradáást, de közülük 43 ezer fő áttelepült Németország keleti részébe.

Az országban maradt németek nagy részének helyzete is nehéz volt. Egy részüket a határvidékről az ország belsejébe telepítették, és megkülönböztető jeleket kellett viselniük (fehér karszalag vagy jelvény; "német" felirattal ellátott élelmiszerjegyek). A németek nagy része 1948-ig "törvényen kívüli" volt, csak az 1948.április 13-i kormányrendelet tette lehetővé, hogy azok számára, akik ezt kérelmezik – bizonyos feltételek teljesítése esetén –, a csehszlovák állampolgárságot megadják. Ennek ellenére az 1948 májusi alkotmány bevezetője a németeket ösellségnek tekinti, bár azoknak, akik megszerezték a csehszlovák állampolgárságot, általánosan biztosította az állampolgári jogokat, a népcsoport egészét továbbra is diszkrimináció sújtotta. A csehszlovákiai németek kitelepítésével kapcsolatban még egy tényezőre érdemes felfigyelni. A szudétanémetek kitelepítése azon politikai előfeltételek egyike volt, amelyek lehetővé tették a baloldal hatalmának megszilárdítását. Az összlakosság egynegyedét kitevő németiség nagy részének kitelepítése ily módon jelentős mértékben hozzájárult az 1948-as belpolitikai fordulathoz.

L e n g y e l o r s z á g b a n a törvényhozás már 1944 végétől külön kezelte az 1937-es határokon belül élő németek és az újonnan lengyel közigazgatás alá került területen élő németek sorsát. Az utóbbi területen akarták elhelyezni a Szovjetunióhoz csatolt területek lengyel lakosságát. Tény azonban, hogy már jóval a potsdami konferencia előtt megkezdődött a

kitelepítés. 1945 június-júliusában a kitelepítettek számát 250-300 ezer főre becsülték.²⁸

A potsdami konferencia után az ún. visszacsatolt területekkel kapcsolatosan hármast figyelhetünk meg:

- az itt élő németek tervszerű kitelepítését;
- a terület újrabénepesítését, részben az emigrációból hazatérő lengyelekkel, továbbá a Szovjetunióhoz csatolt területek lengyel lakosságával;
- az ún. autochton lakosságrészek visszatartását.

Ez utóbbival kapcsolatban annyit érdemes megjegyezni, hogy egy 1945.június 22-én kelt miniszteri rendelet ideiglenes állampolgárságot és abból folyó jogokat és kötelességeket adott a Német Birodalom egykori lengyel nemzetiségű lakosainak. Ezeknek a személyeknek az állampolgársága azonban mind a mai napig vita tárgyát képezi az NSZK és Lengyelország között.²⁹

A kitelepítési rendelkezések megjelenése után a németek egy részét "gyűjtőtáborokba" és "indító állomásokon" helyezték el, egyúttal elrendelték vagyonuk teljes elkobzását. Azokat a népi németeket, akik 1939-ig lengyel állampolgárok voltak, másképpen kezelték. Az intézkedések itt nem korlátozódtak a vagyonekobzásra, hanem kiterjedt büntetőjogi felelősségre vonásra is sor került. A népi németek kitelepítéséről az 1940. szeptember 13-án kihirdetett dekrétum rendelkezett, amely megfosztotta lengyel állampolgárságuktól mindazokat a személyeket, akik "18. életévük betöltése után magatartásukban német nemzeti sajátosságot "tanúsítottak".³⁰ (A rendelkezés alól ki vonta azokat, akik 1939.szeptember 1-e előtt is németnek vallották magukat.) A dekrétum szerint azokra a személyekre, akiktől megvonták lengyel állampolgárságukat, a kitelepítési rendelkezések vonatkoztak.

1946 után bizonyos mérséklődés figyelhető meg a német kisebbségekkel kapcsolatos politikában. Bár a Szejm 1947.március 10-i ülésén a külügyminiszter még azt mondta, hogy "a kitelepítés folytatódik, amíg teljesen végre nem hajtjuk",³¹ már 1947 nyarán leállították a kitelepítéseket az ún. visszacsatolt területeken. A SZET, amelynek feladatkörébe tartoztak a kitelepítettek befogadásával kapcsolatos intézkedések is, az angol-amerikai övezetben 1946-47 telén leállította a kitelepítést, így 1947-ben – kivételes esetektől eltekintve – Lengyelországból csak a szovjet zónába érkezhettek újabb csoportok. Másrészt népességpolitikai, és gazdasági szempontok Lengyelországban is szükségessé tették, hogy a német lakosság egy részét kivonják a kitelepítési intézkedések alól. A Lengyelországban maradtak helyzetét jogi korlátozások nehezítették. Egy 1946.május 16-i miniszteri rendelet korlátozta mozgásszabadságukat, majd megszüntették a német nyelvű oktatást és feloszlatták a német kulturális és társadalmi intézményeket.

A Lengyel Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a "szervezett kitelepítés" összesen 2.266.015 főt érintett a következő megoszlás-ban:³²

1946. február-december	1.623.502
1947.	538.324
1948-1949.	104.189

A lengyel statisztikai hivatal további 1 millióra becsüli az 1946 februárja előtt kitelepített németek számát, vagyis a hivatalos adatok összesen 3,3 milliós létszámot közölnek. (Emlékeztetőül: a SZET 3,5 millió fővel számolt.) Lényegesen magasabb – reálisnak látszó – adatot közölt Molotov szovjet külügyminiszter a Külügyminiszterek Tanácsa 1947. április 9-i IV. ülésén. Molotov a SZET beszámolója alapján azt állította, hogy 1947.január 1-ig 5.678.936 német hagyta el Lengyelországot, nem számítva az illegális távozókat.³³

1948.március 31-én az összes internálótábor megszüntették Lengyelországban, majd

fokozatosan abbamaradtak a kitelepítések is. (Hivatalosan 1950.december 31-én oldották fel a németek kitelepítéséről szóló rendelkezést, és 1951.január 1-én bocsátották ki a lengyel állampolgárságról szóló törvényt. Ez megszüntette a diszkriminációt, amennyiben a németnek tekintett személyek jogállásáról úgy rendelkezett, hogy a külföldiekre vonatkozó 1920.augusztus 13-i törvény alapján járnak el velük szemben.³⁴

A német nemzetiségű lakosság kitelepítésének ügyét a potsdami értekezlet Magyarországon³⁵ a Szövetséges Ellenőrző Bizottság hatáskörébe utalta. Az 1945.november 30-án értesítette Tildy Zoltán miniszterelnököt a SZET november 20-i határozatáról, mely szerint félmillió német nemzetiségű lakos telepítendő át Magyarországról Németország amerikai megszállási övezetébe. Valójában a felszabaduláskor (az SS-be történő toborzás és a háború alatti kivándorlás miatt) nem is élt ennyi német nemzetiségű lakos az országban. Gyöngyösi Imre külügyminiszter a szövetséges nagyhatalmak képviselőihez írt jegyzékében megpróbált reális képet adni a német lakosság létszámáról, és a kitelepítendő németek számát 200.000 főben jelölte meg. Ugyanakkor leszögezte, hogy a magyar kormány "a kollektív büntetés mindenféle fajtáját helyteleníti", és csak azoknak a németeknek a kitelepítését tartja kívánatosnak, akik "kifejezett magatartásukkal Magyarország ügyét elárulták és a hitlerizmus szolgálatában állottak".³⁶ A magyar kormány ezen álláspontjával szöges ellentétben állt a 12330/1945. ME.sz. rendelet, amely rendkívül radikális intézkedéseket tartalmazott.³⁷ A kitelepítési intézkedések alól mindössze azokat vonta ki, akik cselekvő tagjai voltak valamely demokratikus pártnak vagy szakszervezetnek, illetve akik német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek vallották magukat, és ezért üldöztetést szenvedtek. (A 12200/1947.sz. rendelet valamelyest tovább mérsékelte a kollektív felelősségre vonás túlkapásait, amennyiben a magukat német anyanyelvűeknek vallókat is kivonta a kitelepítés alól.) A hivatalos álláspont e megváltozását alapvetően két ok magyarázhatja. Egyrészt még a szövetséges nagyhatalmak képviselői között is zavar mutatkozott a SZET november 20-i határozatának végrehajtásával kapcsolatban-, nem volt egyértelmű ugyanis, hogy az említett határozat – a kitelepítések humanitáriusabb lebonyolítása érdekében –

csupán maximalizálni akarta-e az országonként kitelepíthető németek számát,³⁸ vagy kötelező előírást jelentett-e Magyarország számára. Másrészt a magyar kormány a németek kitelepítésének ügyében nem is cselekedhetett önállóan, hiszen – a fegyverszüneti egyezményből következően – kizárólag a Szövetséges Ellenőrző Bizottság hivatalos álláspontja lehetett számára irányadó.

A német nemzetiségű lakosság első csoportjai 1946.január elején hagyták el az országot. 1946.december végéig, a Népgondozó Hivatal adatai szerint, 135.655 német települt át Magyarországról Németország amerikai megszállási övezetébe.³⁹ 1947 májusáig újabb német csoportok érkeztek ide, de az amerikaiak ekkor véglegesen leállították a kitelepítéseket. 1947 tavaszától a német nemzetiségű lakosság újabb csoportjainak kitelepítésére került sor, ezúttal a szovjet megszállási zónába. Ez mintegy 50 ezer magyarországi németet érintett.⁴⁰ Összegezve megállapítható, hogy kitelepítések során kezdetben valóban a nemzeti-nemzetiségi szempont játszotta a döntő szerepet, a végső szakaszban azonban ezek a gazdasági érdekek mögé szorultak. A kitelepítések későbbi szakaszában már az is szerepet játszott, hogy a Romániából, Jugoszláviából és Csehszlovákiából elmenekült, illetve kitelepített magyarokat a német birtokokon helyezték el. 1948 közepétől Magyarországon fokozatosan megszűntek a német nemzetiségű lakosság emberi és állampolgári jogainak korlátozásai.⁴¹ A magyarországi német nemzetiségű lakosság teljes állampolgári egyenjogúságának⁴² visszaállítása az 1950.március 25-i kormányrendelettel

történt.

A SZET 1945.november 20-i határozata - mint láttuk – meghatározta az egyes megszállási övezetben elhelyezendő németek számát. Eszerint a mai NSZK területére 3,9 millió németet kellett volna telepíteni, ezzel

szemben az NSZK hatóságai 1950.április 1-én 7,7 milliós számot regisztráltak.⁴³ Ezt az eltérést azzal magyarázhatjuk, hogy már a potsdami konferencia előtt megindultak a kitelepítések, másrészt magas volt a közép-és kelet-európai országokból, illetve a szovjet megszállási övezetből elmenekült németek száma is. Mindezen felül Csehszlovákiából és Lengyelországból a tervezettnél nagyobb arányban került sor kitelepítésre.

Ennek a tömegnek a háború során elpusztult Németországban történő elhelyezése nem volt egyszerű feladat. A kitelepítettek nagy részét Schleswig–Holsteinben, Alsó–Szászországban és Bajorországban helyezték el. Ezeket a területeket a háború ugyanis viszonylag kevésbé pusztította el, másrészt agrárterületek lévén munkaalkalmat kínáltak a többségében földműveléssel foglalkozó letelepülőknek, aminek eredményeképpen az élelmiszerellátás is kevesebb problémát okozott. A kitelepítettek befogadásával kapcsolatos másik gondot az jelentette, hogy ebben az időben még nem létezett olyan német hatóság, amely ezzel a kérdéssel foglalkozott volna. Az intézkedések a SZET hatáskörébe tartoztak, amely 1946–1947 telén le is állította a kitelepítést. Az amerikai–angol megszállási zónában a tartományi kormányok mellé "Menekültügyi Munkabizottságokat" rendeltek, amelyeknek a feladata az lett volna, hogy a kitelepítettek szociális és gazdasági helyzetével foglalkozzon, a valóságban azonban inkább politikai célokat szolgált.

A kitelepítettek nagy részének helyzete nem volt könnyű. Szinte teljes vagyonukat elveszítették. Bár legtöbbjüknek nem voltak nyelvi nehézségei, a létbizonytalanság, az új környezet, a távollévő családtagokért való aggodás megkeserítette napjaikat. Jelentős javulást figyelhetünk meg a kitelepítettek nagy részének sorsában 1947–48-tól kezdve. Ekkor ugyanis a Marshall-segély következtében fellendülő ipar munkaerőszükséglete megnövekedett, és ennek kielégítésében a nagyrészt szakképzetlen és ezért olcsó munkaerőt képező, Közép- és Kelet-Európából érkezett németek is fontos szerepet játszottak. Ennek ellenére – egy 1950-es felmérés szerint – a kitelepítettek kétharmadának szakmai téren nem⁴⁴ sikerült a beilleszkedés, aminek okai a következőkben foglalhatók össze.

Az eredetileg mezőgazdasági területekre telepítettek nem szívesen költöztek át az iparvidékekre, annál inkább sem, mivel többségük korábban is önálló paraszti gazdálkodást folytatott. A háborús pusztítások következtében a nagyvárosokban nem volt elég lakás. Néha a munkaadók is húzódoztak alkalmazásuktól, elsősorban hiányos szakmai ismereteik miatt, de sokszor vallási ellentétek és a nacionalista megnyilvánulások veszélye miatt is. A táborban eltöltött hosszú idő kedvezőtlenül hatott a munkamorálra .

A Közép- és Kelet-Európában élő német kisebbségek II. világháború utáni helyzetével, a kitelepítésekkel kapcsolatban ma már árnyaltabb elemzést készíthetünk. Napjainkban természetesnek tűnik, hogy a német népcsoport egészével szemben a kollektív felelősségrevonás (akár maga az elv is) vitatható, igazságtalan volt. A háború utáni években azonban a tisztánlátást a sommás ítéletek nemegyszer akadályozták. A kollektív büntetés a népcsoport egészével szemben antidemokratikus eljárás volt; politikailag ártatlan embereken ejtettek sebetek a velük szemben hozott intézkedések, illetve a gyakorlati végrehajtás során elkövetett hibák. Ráadásul a németek kitelepítése nem etnikai, hanem sokkal inkább hatalmi kérdés volt. Ez az oka annak, hogy a nacionalista színezetű németellenesség mellett a politikai állásfoglalásokba, fellépésekbe gazdasági és osztályérdek is beleszövéődött. A kitelepítések ugyan többmilliós népességmozgást,

"modern népvándorlást" váltottak ki, de a problémát véglegesen lezárni, megoldani nem tudták, sőt – mint láttuk –, újabb feszültségek forrásává váltak. Ma már az is nyilvánvaló, hogy a németek kitelepítése – a két világháborút követő "népvándorlás" egyik hullámaként – része volt egy elhibázott koncepciójú európai rendezési törekvésnek, amelynek megvalósítására azonban nem került sor.

1948-tól kezdve a Közép- és Kelet-Európában élő német kisebbségek sorsában – bár eltérő mértékben – javulás figyelhető meg. Ennek okait a következőkben foglalhatjuk össze:

- 1948-ra ezekben az országokban többé-kevésbé konszolidálódtak a belpolitikai viszonyok;
- a németiség megszűnt hatalmi tényező lenni, nem kellett többé "félni" a német kisebbségtől;
- a gazdaság egyes szektoraiban nélkülözhetetlen volt a német munkaerő ;
- a külpolitika tekintetében pedig a szovjet megszállási övezet fejlődése bizonyította, hogy a terjeszkedés, a háború nem a német emberek természetéből fakad, és lehetőség van a német nép antifasiszta erőivel való együttműködésre.

A németek kitelepítése és annak következményei azonban még sokáig kísértettek, és hatásuk bizonyos területeken mind a mai napig érezhető.

Jegyzetek

1. Ursache und Folgen. /Vom deutschen Zusammenbruch 1918 und 1945 bis zur staatlichen Neuordnung Deutschlands in der Gegenwart. 24./ (Dnter dem Besatzungsregime.) Berlin, é.n. 471.p.
2. Idetartozik a családgyejesítés problematikája, de olyan kérdések is, mint például a magyarországi németek körében jelentkező identitászavarok is.
3. A fasiszta Németországnak a német kisebbségekkel kapcsolatos céljai igen világosak voltak. Ezeket a célokat Hitler úgy fogalmazta meg: "Ti [a Birodalmon kívüli németek] kémkedő előőrsek lesztok. Bizonyos dolgokat elő kell készítenetek messze a frontok előtt. Az a feladatotok, hogy elleplezzétek a mi támadási előkészületeinket. Tekintsétek úgy, hogy háborúban vagytok. A háború törvénye érvényes rátok. Ma ti vagytok a német népnek talán a legfontosabb része.
Ha Németország győz, senki sem mer majd ferde szemmel nézni rátok. Rajtatok áll, hogy Németország számára kivívjátok ezt a helyzetet. Akkor majd ti fogtok parancsolni, paragrafusok és kisebbségi jogok nélkül. Az lesz a feladatotok, hogy minden leigázott ország gyámjai legyetek, akik a német nép nevében gyakorolják a gyámságot. Az én nevemben igazgatni fogjátok azokat az országokat és népeket, amelyekben most üldöznek és elnyomnak benneteket." = Rehák László: A kisebbségek Jugoszláviában. Újvidék, 1967. 192-193.p.
4. A bukovinai és a besszarábiai németek áttelepítése az 1939.szeptember 28-án Németország és a Szovjetunió között létrejött "Megállapodás Besszarábia és Észak-Bukovina német származású lakosságának a Német Birodalomba való áttelepüléséről" alapján történt. Ennek során mintegy 136.900 német települt át, majd az 1940. augusztus 30-i román–német jegyzőkönyv aláírását követően körülbelül 77.600 német hagyta el a román igazgatás alatt álló Dél-Bukovinát, Észak Dobrudzsát és Románia más területeit. = Bohmann, Alfred: Menschen und Grenzen. 2. Bevölkerung und Nationalitäten in Südosteuropa. Köln, 1969. 114.p.
1944 közepétől kezdve körülbelül 100 ezer népi német menekült el Romániából. Az 1943.máius 19-én aláírt román–német egyezmény alapján a népi nemet hadköteleseket a birodalmi hadseregbe sorozták be, az életben maradottak egy része sem tért vissza a háború

befejezése után. = Schieder, Theodor: Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa. 3. Das Schicksal (Der Deutschen in Rumänien, Bundesministerium für Vertriebene, Flüchtlinge, und Kriegsgeschädigte. Bonn, 1956.

Az 1939.június 23-án megkötött német–olasz lakosságcsere-egyezmény értelmében 15.000 németet telepítettek át Szlovéniából Stájerországba és Karintiába. 1941 decemberében kezdődött meg a szerbiai németiség áttelepítése. 1942.szeptember 30-án írták alá a német–horvát áttelepítési szerződést, amelynek alapján 18.300 németet telepítettek a Birodalom területére. = Schieder, Theodor: i.m. 5. Die Vertreibung der Deutschen aus Jugoslawien.

A magyarországi németeket gyakorlatilag 1940-től kezdve – előbb illegálisan, majd legálisan – a fegyveres SS-alakulatokba sorozták be, sokan közülük véglegesen Németországban maradtak. 1944 szeptemberében megkezdődött a magyarországi németek evakuálása, bár a hadiesemények miatt viszonylag kevesen tudták elhagyni az országot, számuk 60-70.000 főre becsülhető. = Tilkovszky Lóránt: Ez volt a Volksbund. A német népcsoport-politika és Magyarország 1938-1945. Budapest, 1978. 353.p.

Lengyelországból 1945 májusáig mintegy 5 millió volt az evakuált, illetve elmenekült németek száma. = Lippóczy, Piotr - Walichnowski, Tadeusz: Przesiedlenie ludności niemieckiej z Polski po drugiej wojnie światowej w świetle dokumentów. Warszawa - tódz, 1982. 178-190.p.

5. Churchill 1944.február 1-i üzenete Sztálinnak: "... Többek között szeretnék [az ideiglenes lengyel kormány miniszterei - S.A.] ha biztosítanák őket arról, ... hogy ezek a nagyhatalmak egyben segítenek a németeket kiűzni azokról a területekről, amelyeket Lengyelországnak kell átadni; és hogy a Szovjet-Oroszországnak átadandó területeken azoknak a lengyeleknek, akik ezt kívánják, segítséget nyújtanak az új lakóhelyükre költözésben." = A Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfőinek üzenetváltása, 1941–1945. 1. Budapest - Uzsgorod [Ungvár], 1981. 233.p.

6. I.m. 245-246.p.

7. Lippóczy, Piotr - Walichnowski, Tadeusz: i.m. 191.p.

8. "Ha az ilyen egyezmény [Lengyelország jövődő határaitra vonatkozó – S. A.] következtében Lengyelország kormánya és népe úgy döntene, hogy a lengyel állam érdekei megkövetelik egyes nemzetiségi csoportok áttelepítését, az Egyesült Államok Kormánya, más Kormányokkal együttműködve, tőle telhetően segíteni fogja Lengyelországot az áttelepítés megvalósításában." A Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfőinek ... 2. 190.p.

9. Lippóczy, Piotr - Walichnowski, Tadeusz: i.m. 178-190.p.

10. I.m. 191-192.p. Ebben a memorandumban a csehszlovák emigráns kormány a német nyelvű lakosság radikális csökkentését követelte, számukat 100.000 főben kívánta maximalizálni.

11. A szövetséges nagyhatalmak kezdetben – legalábbis a német nép esetében – nem hangoztatták a kollektív felelősségrevonás szükségességét, bár meg kell jegyezni, hogy nem is vetették el. Közvetett utalás ugyan történt a német nép felelősségére vonatkozóan, de végeredményben ez sem volt egyértelmű állásfoglalás: "Nem célunk a német nép megsemmisítése, de csak akkor, ha a náciizmus és militarizmus gyökeresen ki lesz irtva, lesz remény arra, hogy a német nép méltó életet éljen és megtalálja helyét a nemzetek közösségében." = Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések 1918-1945. Budapest, 1983. 602.p.

A magyar nép háborús felelősségét már az 1943 június 7-i A.J.C. Kerr moszkvai brit nagykövethoz írt Molotov-levél is határozottan hangsúlyozta: "A szovjet kormány úgy véli –

írja Molotov külügyi népbiztos –, hogy azért a fegyveres segítségért, amelyet Magyarország Németországnak nyújtott, valamint azokért a gyilkosságokért és erőszakos cselekményekért, fosztogatásokért és gyalázatosságokért, amelyeket a megszállt területeken követtek el, a felelősséget nemcsak a magyar kormánynak kell viselnie, hanem nagyobb vagy kisebb mértékben a magyar népnek is." Magyar–brit titkos tárgyalások 1943-ban. Budapest, 1978. 158-159.p.

A potsdami határozat viszont már a németekkel kapcsolatban is lényegében véve a kollektív felelősségrevonás elvét támogatta, hiszen az alábbi megállapodás született: "A szövetséges hadseregek megszállják egész Németországot és a német nép bűnhődik azokért a bűneiért, amelyeket azoknak a vezetése alatt követett el, akiknek a sikerek idején nyíltan helyeselt és vakon engedelmeskedett." = Halmosy Dénes: i.m. 649.p.

12 . Halmosy Dénes: i.m. 661-662.p.

13 . A németek kitelepítésével kapcsolatos döntés háttéréről ld.: Fehér István: A magyarországi németek útja a Volksbundtól a kitelepítések lezárásáig (1938– 1950). Doktori értekezés. Pécs, 1981. 244-254.p., valamint Kertész, Stefan: Eine Studie zur Nachkriegs Diplomatie. Südst – Stimmen. 1953.július–augusztus .

14 . A Nemzeti Parasztpárt és a kommunista párt a németek kitelepítését és a földosztás kérdését összekapcsolta. Részletesen ld. Balogh Sándor: A népi demokratikus Magyarország külpolitikája 1945-1947. Budapest, 1982. 80-84.p.

A II. világháború előtti és alatti kitelepítési tervekről Fehér István: Adatok és tények a magyarországi németek történetéből a felszabadulástól a potsdami értekezletig. = Magyarország felszabadulás utáni politikai történetéhez. (Tanulmányok.) 44.p. /Tudományos szocializmus füzetek. 51./

A Nemzeti Parasztpárt vetette fel azt a gondolatot is, hogy a bukovinai székelyeket a kitelepítendő német lakosság helyére telepítsék. Részleteket A. Sajti Enikő: Székely telepítés és nemzetiségpolitika a Bácskában – 1941. Budapest, 1984. 56-58.p., valamint Bodor György: Székely honfoglalás 1945-ben. = Forrás, 1975. 3. 70-83.p., és 1975. 4. 59-68.p.

15.Ezt a "megoldást" szorgalmazta - többek között – Dessewffy Sándor az Erdélyi Szemle 1943. februári számában: "... nemzetiségeinket vagy ki kell rekeszteniük az országból – hogy önálló nemzeti létre törekvésünknek eleve gátat vessünk –, vagy pedig – és sokkal inkább – olyan állapotot kell teremteniük, hogy önként beolvadjanak." = Juhász Gyula: Uralkodó eszmék Magyarországon. Budapest, 1983. 171-173.p.

16 . 12330/1945. ME.sz. rendelet. Magyarországi Rendeleték Tára. 1945. II. 1027.p.

17 . Schieder, Theodor, i.m. 5.p.

18 .A Jugoszláv Népi Felszabadítási Antifasiszta Tanácsa /ANVOJ/ 1944.november 21-i határozata rögzítette a jugoszláviai németekre vonatkozó politika alapjait. Ugyanezen az ülésen a jugoszláviai németeket népellenességgé nyilvánították, bár ez nem jelentette állampolgárságuk automatikus megvonását. Állampolgárságukat csak azok veszítették el automatikusan (1945. augusztus 23-i hatállyal), akik a háború előtt vagy alatt illegális tevékenységet folytattak Jugoszlávia érdekei ellen. = Rehák László: i.m.

Romániában az 1944.október 8-i fegyverszüneti egyezmény szüntette meg a "Romániai Német Népcsoportot" és minden számukra 1940-ben megadott kiváltságot. Az első súlyos csapást azonban az 1945.március 23-án kihirdetett földreform rendelet jelentette, amely gyakorlatilag valamennyi egykori "Romániai Német Népcsoport"-tag vagyonának teljes kisajátítását rendelte el. (Az 1940-es "Népcsoport törvény" az összes németet automatikusan a népcsoporthoz tartozónak nyilvánította.) A kisajátítás egyébként a földbirtokon kívül a

portát és az állatállományt is érintette.

19. Schieder, Theodor, i.m. 5.p.
20. Hartl, Hans: Nationalitätenprobleme in heutigen Südosteuropa. München, 1973. Hatvan ezret említ, a Dokumentation der Vertreibung ... 3. 83. oldalán hetvenötezer szerepel.
21. Das deutsche Flüchtlingsproblem. Bielefeld, 1950.
22. A részleteket ld. Habel, Fritz Peter: Dokumentensammlung zur Sudetenfrage. München, 1962.
23. Uo.
24. A Csehszlovákiában élő németek nagy része ún. szudétanémet volt a cseh tartományban. A II. világháború előtt Szlovákiában mindössze 150 ezer ún. kárpáti német élt, főként a Szepességben és Pozsony környékén, akiknél a Németországtól való földrajzi távolság miatt a németésgutudat csökkenése és erős magyarosodás volt megfigyelhető.
25. A II. világháború előtt a lakosság 23%-át kitevő szudétanémetek a cseh kivétel 40%-át termelték. V.Ö.: Das deutsche Flüchtlingsproblem.
26. Habel, Fritz Peter, i.m.
27. Herget, Toni: Die Deutschen in der Tschechoslowakei seit 1945. Wien, 1979.
28. Schieder, Theodor, i.m. 1/3. Die Vertreibung der Deutschen Bevölkerung aus den Gebieten östlich der Oder-Neisse.
29. Az NSZK azzal érvel, hogy a nemzeti hovatartozás eldöntésére alakult igazoló-bizottságok sem tartalmi, sem formai szempontból nem feleltek meg jogi előírásoknak, következésképpen a több mint egy millió érintett személy nem szerezhette meg a lengyel állampolgárságot és nem veszhette el a németet.
A lengyel álláspont szerint ősi lengyel népcsoportról van szó, amelyre azonban az erőszakos germanizálási folyamat nem maradt hatás nélkül. Ők jelentik egyébként a területre támasztott lengyel igények fő bizonyítékát. = Stoll, Christian Th.: Die Rechtsstellung der Deutschen Staatsangehörigen in den polnisch verwalteten Gebieten. Hamburg, 1968.
30. A dekrétumot idézi Grulich, Rudolf - Pulte, Peter: Nationale Minderheiten in Europa. (Eine Darstellung der Problematik mit Dokumenten und Materialien zur Situation der europäischen Volksgruppen und Sprachminderheiten.) 1975.
31. Idézi Stoll, Christian Th., i.m.
32. Lippóczy, Piotr - Walichnowski, Tadeusz. i.m. 44.p.
33. I.m. 212-213.p.
34. Schieder, Theodor, i.m. 1/3.
35. A magyarországi németek kitelepítésének előzményeivel és lefolyásával részletesen foglalkozik Fehér I.: A magyarországi németek útja ... , valamint Balogh Sándor, i.m. 77-102.p. Ebben a tanulmányban csak a lényegesebb eseményeket, összefüggéseket emelem ki.
36. OL M. 1/II-28.
37. Az 1945. december 29-én megjelent rendelet szerint: "Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki az utolsó népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá az, aki a Volksbundnak vagy valamely fegyveres alakulatnak /SS/ tagja volt." A rendelet teljes szövegét közli a Magyarországi Rendeleték Tára. 1945. II. 1027.p.
38. Az amerikai kormány és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság amerikai tagja - fokozva a bizonytalanságot – többször hangsúlyozta, hogy elutasítja a magyarországi németek kollektív kitelepítésére irányuló kísérleteket, és közölte, hogy szívesen venné a kitelepítendő németek számának "a magyar kormány kezdeményezésére történő" csökkentését. /OL M. 1/11-28/.

39. Uo.

40. Schieder, Theodor, i.m. 2. Das Schicksal der deutschen Bevölkerung in Ungarn. 72.p.

41. 1948.november 28-án az MDP Központi Vezetőségének ülésén Rákosi Mátyás a következőket mondta: "Itt az ideje, hogy az ittmaradt német anyanyelvűek viszonyait rendezzük, s lehetővé tegyük számukra, hogy beilleszkedjenek a demokráciába." = Rákosi Mátyás elvtárs nagy beszéde az MDP Központi Vezetőségének ülésén. Szabad Nép, 1948.november 28. 4.p.

42. 84/1950 MT.sz. rendelet a magyarországi német lakosság áttelepítésével kapcsolatban kibocsátott korlátozó intézkedések megszüntetése tárgyában. = Magyar Közlöny, 1950.március 25.

43. Das deutsche Flüchtlingsproblem ... .

44. Uo.

SUMMARY

Andrea Süle, R.: The resettlement of the German minorities in East- and Central Europe after World War II

After World War II – mainly in Eastern and Central Europe – the reasons to form "pure" national states were strengthened and the means to this end was the resettlement of the national populations. The main losers to this involuntary migration were the German minorities, because more than 9 million Germans had to leave their homes. The reason for this was partly the role that the national 1st Germans played during the war: Fascist Germany could use them for its own conquering aims, as its "5th olumn". The countries in question i. e. Poland, Czechoslovakia and Hungary insisted on the resettlement of the German population, but the Allied Forces did not take a definite stand on the question of the collective impeachment of the German minorities. The situation was further complicated by the fact that the resettlement was apparently justified not only by political reasons, but by the changing of the frontiers before the war.

The temporary government of Hungary asked for the resettlement of the Germans, but in the notes it emphasised the resettlement of the fascist Germans. The defined number was essentially identical with the number of the members of the Volksbund, but the execution of the resettlement disagreed with the former, moderate viewpoint of the government, which condemned every form of collective punishment.

From the middle of 1948 the suppression of the German minority ceased, and shortly afterwards their total equality of status was reestablished.